

EREVNA

Innehåll

Den nytestamentliga gudstjänsten.	
Av professor Hugo Odeberg.	91
Korset.	
Av H. Odeberg.	102
(Föredrag i Erevna 1 okt. 1955 i ämne 6.)	102
Uppståndelsen.	
Av H. Odeberg.	105
Gudstjänsten i NT.	
Av H. Odeberg.	109
Förkunna omvändelse.	
Av H. Odeberg.	113
Skriftens studium och inspiration.	
Av bibliotekarie Eric Starfelt.	115
Innehåll	120

Den nytestamentliga gudstjänsten.

Av professor Hugo Odeberg.

Jesus besökte ju regelbundet synagogan, som vi kan läsa om t.ex. i Lukasevangeliets fjärde kapitel: Jesus i Nasarets synagoga. Han godkände således denna gudstjänst, som där försiggick och hölls, och det är att märka att Jesus aldrig har på något sätt klandrat denna gudstjänst eller denna gudstjänstform. Det är alltså en stor skillnad mellan Jesu ställning till fariséerna, som det ju ofta är sammanstötningar med och som är fientliga mot Honom, och Hans ställning till själva synagogans gudstjänstform. I och med det att Jesus deltagar i denna gudstjänst, så har Han i själva verket icke bara godkänt den såsom någonting tillfälligt, för den tiden nyttigt, utan angivit att den är en gudomlig stiftelse, en gudomlig gåva. Och efter Hans undervisning om denna sak, tydligtvis, så har apostlarna förfarit på samma sätt. Det är allmänt bekant och erkänt att den första kristna gudstjänsten helt var uppbyggd i den israeliska synagogans form. Man skulle alltså rent av kunna säga: den kristna synagogan. T.ex. när vi tänker oss hurusom Paulus, när han kom till en ny ort på sina resor och där fanns en judisk församling, så uppsökte han alltid först denna, deltog i deras gudstjänst och talade där. Och det var först sedan män, förmodligen främst ifrån det fariseiska partiet, lyckats utdriva honom ur församlingen, som han lämnade synagogan. Då grundades, såsom t.ex. skedde i Korint, en egen kristen församling, men den gudstjänst som man firade i denna kristna församling, var samma gudstjänst som firades i den israeliska synagogan.

Det är vissa huvuddrag först, som är att lägga märke till, som är genomgående för varje gudstjänstillfälle.

Vilka var nu huvudgudstjänsterna? Man kan säga att det var de dagliga gudstjänsterna, som en gång i veckan fick sin särskilda rika utformning på Sabbaten, på vilodagen. Men principiellt skulle man fira gudstjänst, vända sig till Gud, varje dag. Och då var det minst tre gånger om dygnet, den s.k. morgonbönen, helst vid solens uppgång, middagsbönen och aftonbönen vid solens nedgång. Men man hade också möjlighet till flera än så. Att tre räknades som det minsta, det hänförde man till det ordet som står i den 55:te psalmen, där bedjaren säger: ”Afton, middag och morgon beder jag och ropar till HERREN.” Men så hade man också sådana psalmord som talade om huru man bad vid midnatt, eller sju gånger om dagen. På Sabbaten var det vanligtvis fyra gudstjänster. Och så kommer naturligtvis de särskilda högtiderna, sådana som påsk, pingst, lövhyddohögtid, vilka omfattar flera dagar och har sin särskilda rika utformning.

Det är naturligtvis rik variation mellan de olika gudstjänsterna. Men det är dock vissa huvuddrag som alltid återkommer, och dessa huvuddrag har vi kanske klarast i den vanliga morgonbönen. Denna har följande huvudavdelningar.

Den första, det varmed man började på Jesu och apostlarnas tid, det är de s.k. lovsångerna; de kallades så med ett arameiskt ord för Pesuké de Zimrá. Kärnan i dessa är de s.k. halleluja-psalmerna, d.v.s. psalmerna 145 t.o.m. 150, alltså de sex sista psalmerna i Davids Psaltare. Och utav dessa var då den 145:e psalmen den som man under alla omständigheter hade med. Om någon var på resa eller stadd på flykt och alltså inte hade mycken tid, så läste han ändock den 145:e psalmen på morgonen. Och denna 145:e psalm, liksom de följande, är också typisk för lovsångernas uppbyggnad i allmänhet. Den börjar med att man lovar Gud såsom alltings Skapare, universums Skapare och Herre och Uppehållare. Det är den form utav lovsång som

kallas med en hebreisk term för Tehillá. Psalmen heter också och kallas i vår Bibel Tehillá le Davíd, lovsång av David. Detta innebär nu först att man ställer sig i betraktan och tillbedjan inför skapelsen och Skaparen, inför Gud såsom Skaparen och Uppehållaren, den i vilkens hand hela universum är.

Därnäst kommer betraktandet utav Guds handlande med människorna genom tiderna ifrån begynnelsen, ifrån det att Han skapade dem, hade hand om dem, genom syndafallet och sedan hela vägen. Och det som man då säger och beder, det är en tacksägelse, ett tack. Det är inte klagan över livets olyckor och besvärligheter och all den nöd som har gått genom historien, utan det är Guds underfulla barmhärtighet och nåd. Liksom den fromme prisar Gud för skapelsens verk, så tackar han vidare för Guds nåd och godhet emot människors barn. ”Alla dina verk, HERRE, skola tacka dig, och dina fromma skola lova dig.” Och i detta ingår nu denna tacksamhet, djupast sett tacksamheten för Guds frälsningsverk, Hans kärlek till människors barn, varmed Han vill frälsa dem och föra dem åter till sig. ”Nådig och barmhärtig är Herren, långmodig och stor i mildhet och trofasthet.” Det är den grundtonen som kännetecknar Guds handlande. Och Hans frälsningsverk sedan, det uttryckes framför allt med sådana ord som dessa: ”HERREN uppehåller alla dem som falla, och uppreser alla dem som nederslagne äro”, såsom det står här i den 145:e psalmen. Detta återkommer i den 146:e psalmen: ”HERREN, Han uppreser alla dem som falla, Han löser de fångna, Han gör de blinda seende.” Detta är uttrycket för frälsningen, Guds frälsningsrådslut, som sträcker sig ända ifrån begynnelsen till nuet och till framtiden, såsom det står i Jesajas 61:a kapitel, och det är ju lärorikt att här tänka på att när Jesus, vid detta sitt besök i synagogan, om vilket vi nyss talade och erinrade, enligt Lukas’ fjärde kapitel, just karakteriserar sitt verk såsom en uppfyllelse utav sådana profetiska ord som detta, som talar om att lösa de fångna och upprätta dem som äro nedslagna och krossade o.s.v. Grundtonen är tacksam-

het, lovprisning, glädje i HERREN. Vi har alltså redan ifrån denna början just Evangeliet. Och så riktar den fromme sin blick framåt mot fullkomningen. Hela morgonbönen är en lovprisning för detta som varieras just i dessa sex psalmer, tills det slutar med den 150:e psalmens, d.v.s. Psaltarens sista psalms sista ord: ”Allt det anda haver, love HERRAN, Hallelujå.”

Det är alltså den första avdelningen. En motsvarande första avdelning med lovsång har tydligtvis även funnits i aftonbönen, där med kortare lovprisningar. Det är den 134:e psalmen: ”Loven HERREN alle I HERRENS tjänare som stå i HERRENS hus om natten. Lyft en edra händer upp mot himmelen, mot Hans heliga berg och loven HERREN.” Vi kan här lägga märke till ett huvuddrag som genomgår varje gudstjänst, även varje avdelning, nämligen det, att man ställes, som vi kan säga, inför de stora perspektiven utifrån nuet. Till de väldiga perspektiven utvecklas nuet. Här och nu, alltså låt oss säga på morgonen, på denna plats där jag nu är, vid solens uppgång, så erinrar sig den fromme bedjaren tidernas morgon, när det hette ”Varde Ljus”, och hela universum skapades. Man förstår vad detta betydde, att således börja dagen med en sådan erinran om tidernas morgon och liksom få se ut över hela universum och hela historien. Detta skänker åt nuet fördjupning, intensitet. Allt är i Guds hand, från begynnelsen till slutet.

Så är det ju också perspektivet ifrån höjden till djupet, eller ifrån djupet till höjden. Djupet består, kan vi säga, i människans mörker, det djupaste förfallet, nöden och lidandet som finnes här på jorden, och höjden är den himmelska härligheten. De mötas också. Man ser djupet och man lyftes upp i erinran om den himmelska glansen och härligheten. — Detta var den första avdelningen.

Den andra avdelningen börjar med en bön som är formad efter Jesajas 45:e kapitel, som prisar HERREN såsom Skaparen utav eller bildaren utav Ljuset och Skaparen utav mörkret.

Det heter på hebreiska Joser Or, bildaren utav Ljuset, danaren utav Ljuset, och därför kallas denna bönen också för Joser Or. Han ”som *danar ljuset* och skapar mörkret, som Frid giver och skapar det onda, Herren, som gör allt”. (Jes. 45:7). Alltså, här ställes man åter inför Skaparen, inför hela världens Konung, som skapat allt och som uppehåller allt och var dag förnyar skapelsens verk. Och så kommer därefter en erinran om den himmelska härligheten, således att den gudstjänstfirande församlingen eller den enskilde bedjaren liksom blir upplyft till den himmelska gudstjänsten. Och omvänt, den himmelska gudstjänsten liksom sänker sig ned över den jordiska gudstjänsten. Det är erinran om änglarna, som göra Guds vilja och som lova Honom med sin kör i vars höjdpunkt är det trefaldiga Helig: ”Helig, Helig, Helig är HERREN Sebaot, hela jorden är full av Hans härlighet”, ur Jesajas sjätte kapitel, på vilket det svaras med: ”Prisad vare HERRENS härlighet ifrån sitt rum.” Vi ser att det trefaldiga Helig är en tillbedjan i högsta sällhet, alltså, där himmelen sänker sig ned till den gudstjänstfirande skaran, den må vara stor eller liten. Här kan vi erinra oss Jesu ord, där Han själv säger: ”Varest två eller tre äro församlade i mitt Namn, där är jag mitt ibland eder.” Det är alltså detta avgörande som vi upprepar igen, att man alltid står inför detta alltomfattande perspektiv. Såväl perspektivet ifrån början till slutet, ifrån skapelsen genom tiderna, till fulländningen, som ifrån djupet till höjden, ifrån höjden till djupet. I varje bön, kort eller lång, om det är en sabbatsgudstjänst eller en speciell högtid, eller en vardagsbön, finns alltid detta med. Det finns ingen gudstjänst, ingen bön, ägnad uteslutande åt något speciellt ämne, utan början och slutet, begynnelsen och änden, höjden och djupet finns med i varje bön. Eftersom gudstjänsten återspeglar den Heliga Skrift, är den uppbyggd efter denna. Och det är nu det drag som vi härnäst kommer till och har att observera. Det har redan framgått därutav att man börjar gudstjänsten med dessa hallelujá-

psalmer (145-150); det är helt Skriftens ord. Den nyssnämnda början på den andra avdelningen Joser Or, är ur Jesajas 45:e kapitel. Och bakom varje uttalande t.ex. i NT, är det nu på samma sätt. Där ligger grundkänslan utav Gud som Skaparen. Givetvis kommer det speciella ämnen in. Påskan har sitt särskilda ämne, pingsten sitt, varje vecka, varje sabbat sin särskilda text. Men det som är det väsentliga och viktiga här, det är just detta, att vilket som än är den speciella texten för dagen, så kommer denna först sedan man ställts inför detta stora perspektivet, ställts inför tidernas morgon, ställts inför mänsklighetens djupa nöd och inför den himmelska gudstjänstens härlighet. Att det är med varje gudstjänst någonting speciellt, det är givet. Som sagt, särskilda texter för olika veckor och olika högtider. Men det är också alltid olika människor som firar gudstjänst, och gudstjänsten består ju inte bara av orden som förekommer utan även av människorna som tar del i den. De bönesuckar som uppsändas är olika för varje tillfälle. Gudstjänsten består i själva verket i sin helhet, alltigenom, av Skriftens ord. Och där finner vi när vi nu går till det nästa, det som kommer efter det trefalt Helig i den andra avdelningen.

Efter det trefalt Helig läses nämligen detta: "Hör Israel, HERREN vår Gud, HERREN är En, Och Han har sagt: Jag är HERREN, din Gud. Du skall inga andra gudar hava för mig." Så läses nu här de tio budorden. Varje gång läser man de tio budorden med deras sammanfattning: "Du skall älska HERREN, din Gud, av allt ditt hjärta och av all din själ och av allt ditt förstånd och du skall älska din nästa såsom dig själv." Denna sammanfattning, som Jesus själv hänvisar till, den läste man således dagligen och hörde man dagligen. Och denna andra avdelning avslutas med sådana verser ur den Heliga Skrift, som talar just om den stora gåvan utav Guds Ord, och att detta är fast och bestående, sant och visst. Denna avslutning utav andra avdelningen kallas därför också Eméet we jassib, de hebreiska

orden för sann och viss, fast och bestående (är HERRENS Ord). ”Är icke mitt ord likasom en eld, säger HERREN, och såsom en Hammare, den berg sönderslår?” (Jer. 23:29). — Därmed är den andra avdelningen slut.

Nu förefaller det ju således utav det som hittills sagts, som om det uteslutande skulle ha varit fastställda böner. Alltså ett fast ritual, utanför vilket man icke gick. Detta är inte alldeles riktigt. Om man skall karakterisera den urkristna gudstjänsten ur denna synpunkt, så får man säga att den varken kan sägas vara en gudstjänst med helt fria former eller en som är bunden helt och hållet utav bestämda former. Utan det är liksom båda delarna. Var man än var, och i vilket land man än firade sin gudstjänst, så började man med vissa bestämda psalmer, t.ex. 145-150. Men det fanns utrymme för nya böner och för vad vi skulle kunna kalla för privata böner eller för gemensam bön i något särskilt läge eller något församlingens eller stadens eller ortens behov. Och särskilt är då att märka att dessa fria böner, som man antingen kunde bedja högt, eller bedja i stillhet, tyst för sig själv, så att säga mellan avdelningarna, de var också formade efter Skriftens ord. Vi kan här såsom exempel på en sådan privat bön eller privat lovsång erinra om Marias lovsång i början utav Lukasevangeliet. Detta är ju någonting alldeles speciellt för henne vid ett speciellt tillfälle. När vi ser vad hon där säger, såsom något som kommer ut ur hennes eget hjärta, det är alltså hennes egna ord, så är det Skriftens ord som blir det som ger uttryck för vad hon känner. Det är här en viktig synpunkt att lägga märke till. Man uppfattade icke läget så, t.ex. vid en lovsång, att Gud hade gjort någonting gott och det var det Han hade bidragit med, och sedan kom människan och bidrog med sitt, nämligen tacket eller lovet. Eller omvänt så att människan kom med sitt eget och bad om något, och sedan kom Gud med sitt, uppfyllelsen utav det. Utan grundtanken är denna att allt kommer ifrån Gud, alltså även de böner och de

lovsånger som den fromme beder, har han fått ifrån Gud. För detta användes också ett bibelcitat, nämligen ur 1 Krön. 29. Där talas det ju om hurusom David välsignade HERREN, prisade HERREN, ja, välsignade står det ordagrant, inför hela församlingens, menighetens åsyn, och så heter det där: "Ur din hand giva vi åt dig." Det gäller om allting, säger man ju alldeles riktigt. Det gäller alltså även om det som vi ger i form utav lovsång och bön, orden varmed vi lova är komna ifrån Honom. "Ur din hand giva vi åt dig." Och det gäller om alla tider. "Vad vi rätteligen böra bedja om, det veta vi icke," säger Paulus, "men Anden manar gott för oss med outsägliga suckar." Således kommer här något som också uttryckes i Skriften själv med ett annat egendomligt uttryck, *en ny sång*. Det talas ofta om en ny sång. 'En ny' skulle ju vara något som är skilt från och olik det gamla. Men vi har många nya sånger i t.ex. Psaltaren. Och innehållet i dessa nya sånger är alltid de gamla orden. Se t.ex. psalmerna 96, 98 och en utav hallelujápsalmerna, 149, som kallas för en ny sång i själva överskriften. Vad är då en ny sång? Det är en sång som innehåller de ämnen och de ord som förut är givna, således upprepning av det eviga temat. Och så finner vi beteckningen *en ny sång* i Uppenbarelsesboken. Det ansluter sig till det som där säges om det Nya, t.ex. Upp. 5:9, sådant som sammanfattar vad som är sagt i evangelierna över huvud taget, t.ex. Upp. 14:3. Alltså är det verkligen en ny sång, men den nya sång som på nytt gör det levande som man fått av Gud förut. Det är alltså det stora perspektivet här, och det berövar den enskilda människan varje känsla av egen vikt och betydelse. I stället utlöser det lovsång och oändligt tack.

Den tredje därefter kommande avdelningen kallades för bön i inskränkt mening, alltså på hebreiska Tefillá och på grekiska proseuché. Och denna bön är principiellt en fri bön, men det är vissa bestämda bönepunkter. Vilka voro dessa? Ja, det vet vi vilka de punkter voro som Jesus där bad och lärde sina lär-

jungar att bedja. Ty vi har utav Jesus just i våra evangelier en formulering utav denna fria bön. Det är just denna avdelning i gudstjänsten som Han formulerade, då lärjungarna kom till Honom och sade: ”Johannes Döparen har lärt sina lärjungar proseúchesthai” — alltså en formel för denna tredje avdelningen i gudstjänsten — ”lär även du oss att bedja.” Och då gav Han dem denna korta formulering utav bönepunkter som vi sedan känner som Fader vår. Alltså i den urkristna gudstjänsten var det naturligt och självklart att man, när man kommit hit i gudstjänsten, bad Herrens bön: Fader vår som är i himmelen. I denna bön ingick nu återigen det trefalt Helig. Det får sin plats efter den bönepunkt som Jesus så har formulerat: ”Helgat varde ditt Namn.” Efter ”Helgat varde ditt Namn” står man då inför den himmelska gudstjänsten med det trefalt ”Helig, Helig, Helig är HERREN Sebaot; hela jorden är full av Hans härlighet. Prisad vare HERRENS härlighet ifrån sitt rum”. Och då är det naturligt att man får som nästa punkt den utav Jesus formulerade: ”Tillkomme ditt Rike. Ske din vilja såsom det är i himmelen” — vid den himmelska gudstjänsten och änglarna — ”så ock på jorden”. Det är känslan utav det översvinnligt stora från Gud, som fullkomligt här också utplånar den egna människan, så att hon blir fylld av tack och lov. Och detta Fader vår avslutas med en tacksägelse, ungefär den som vi har fått bevarad i formen: ”Ty ditt är Riket, och Makten och Härligheten i evighet”, och så därefter välsignelsen, den aronitiska, översteprästerliga välsignelsen: ”HERREN välsigne dig och bevar dig ...”, och som sedan, låt oss säga i en paulinsk församling, avslutades med en sådan välsignelse som Paulus formulerat: ”Vår HERRES Jesu Kristi nåd, Guds kärlek och den Helige Andes gemenskap vare med eder alla.” — Denna tredje avdelning är alltså Fader vår.

Det fjärde, det som kommer därefter, det är syndabekännelsen. Det är märkligt, anmärkningsvärt, att syndabekännelsen

kommer icke såsom i den svenska högmässan i början, utan den kommer sedan människan eller den gudstjänstfirande eller bedjaren fått tacka och lova och fått så stor nåd över sig. Det är inte så att han först beder om syndernas förlåtelse för att sedan få rättighet att ta emot nåden, utan han tar emot nåden, den överflödar, och under den bekänner han sina synder. Även detta sker genom någon psalm ur Psaltaren eller Profeterna, t.ex. någon utav botpsalmerna. Låt oss tänka t.ex. den 130:de psalmen: ”Ut ur djupen ropar jag till dig, HERRE — HERRE hör min röst, låt dina öron akta på mina böners ljud. Om du, HERRE, vill tillräkna missgärning, HERRE vem kan då bestå? Men hos dig är ju förlåtelse, på det att man må frukta dig.” Det är också anmärkningsvärt detta i den psalmen att det heter: hos dig är förlåtelse, nåd alltså, på det att man må frukta dig. Man fruktar HERREN och bävar inför Honom, inte därför att Han är en hård och grym herre, utan därför att Han är så rik på förlåtelse. Genom att Han förlåter oss, fruktar vi Honom. — Detta kan betraktas som fjärde avdelningen.

Därnäst kommer den avdelning som består i uppläsning av de bestämda texterna. Den kan tänkas inledd med sådana psalmord som dessa: ”HERRE öppna mig ögonen, att jag må skåda under i din Lag.” Alltså de stora undren i Herrens Skrift, HERRENS Ord. Och Ps. 119:105: ”Ditt ord är mina fötters lykta och ett ljus på minom vägom.” Man läste sedan en bestämd text ur någon utav de fem Moseböckerna. Därnäst en text ur Profeterna och så småningom, i och med deras tillkomst, ur urkristna skrifter. Så fort en sådan hade kommit till, var den helig skrift, och så lästes alltså ur NT. I den förut två gånger omnämnda berättelsen i Lukas’ fjärde kapitel om Jesus i Nasarets synagoga är det just denna punkt, detta moment utav gudstjänsten, som det berättas om. Det har nyss lästs en text ur Moseböckerna. Och det gick så till att synagogföreståndaren kallade fram sådana i församlingen närvarande, som skulle hedras. Och detta

i tur och ordning, så att den som skulle hedras mest, var mest ansedd, han kallades att läsa de första verserna ur texten ur de fem Moseböckerna och så vidare. Jesus befanns inte då i Nasaret så värdig, att Han hedrades med att få läsa ur Moseböckerna, men Han hedrades ändå så mycket att Han lämnades att läsa ur den därpå följande profettexten. Och då räckte man Honom profetrullen som innehöll Jesaja, och den var rullad just på det stället, Jesajas 61:a kapitel. Jesus öppnar rullen och läser då det som står där (Jes. 61:1-2) och säger så, när Han lagt ihop och lämnat ifrån sig rullen: ”Idag är denna Skrift uppfylld inför edra öron.” Det var alltså ord som Han sade till texten, efter texten, och det är just det som kunde förekomma och blev upphovet eller början till det som vi nuförtiden kallar för predikan, alltså predikan efter skriftläsningen.

Och sedan kommer då den sista avdelningen, som riktar, kanske något mer än de övriga, blicken just på fulländningen, framtiden. Dock inte så att förstå som om det inte skulle ha förekommit förut. Det förekommer i varje avdelning, ifrån början och till slutet. Och så talas här också om början, skapelsen, men det är så att säga liksom vid gudstjänstens slut, så är det tidens fulländning, frälsningens fulländning, som särskilt fattas i sikte och det utsäges också med ett skriftord: ”Och det kommer till Sion en Förlossare och till dem som sig omvänder från synderna i Jakob, säger HERREN.” Och så blir det även här fråga om denna förening mellan den himmelska gudstjänsten och nu för tredje gången kommer det trefalt Helig och det s.k. Kaddish, som talar om det heliga Namnets pris och lov. Och så avslutas det återigen med den aronitiska välsignelsen, som ju kan tänkas följd utav den apostoliska välsignelsen, och detta besvaras med Amen.

Ref. Per Ekström.

Korset.

Av H. Odeberg.

(Föredrag i Erevna 1 okt. 1955 i ämne 6.)

Bland de många bibelspråk som här kan tas som utgångspunkt, kan vi först tänka på tre.

Först då på Lukas' tjugofjärde kapitel^s slut, särskilt då vers 46: "Han sade till dem: Så är det skrivet, att Kristus måste lida och uppstå från de döda på tredje dagen." I detta lida och uppstå från de döda ingår ju att lida och dö korsets död. Och det utsäges att detta är skrivet i den Heliga Skrift, det betyder att det hör till Guds plan med mänskligheten, till det som kallas för mysteriet, hemligheten. Och var är det då skrivet? Ja, till detta anknuter vi då ett par andra språk i NT, nämligen Uppenb. 13:8, där det i grundtexten talas om "Lammet som är slaktat från världens grundläggning". Där användes detta uttrycket 'från världens grundläggning', som ju också förekommer i andra sammanhang. Och det betonas ju att Kristus, såsom Ordet, var ifrån begynnelsen. I den översteprästerliga förbönen, detta korta sjutonde kapitel, talas det med Hans egna ord två gånger om detta, och det är någonting som genomgår hela NT, detta **ifrån begynnelsen**. Det vill då säga att korset, Kristi kors, är ifrån begynnelsen. — "Lammet var slaktat ifrån världens grundläggning, ifrån världens begynnelse." Så är det ju på en bestämd punkt i historien. Och slutligen pekar från **begynnelsen** alltid på fulländningen.

Kristus och Hans kors är således satt i centrum, i centrum av hela tillvaron och hela historien. Kristus framställs uttryckligen på detta sättet. Och när det nu heter "det är skrivet", så betyder det inte att det är omnämnt bara på några ställen i GT, eller i den Heliga Skrift, således instrött här och där, utan det är också skrivet ifrån början. D.v.s. Guds uppenbarelse har hela tiden ifrån början Kristus såsom bakgrund och innehåll. Det är

ju klart att när Johannes börjar sitt evangelium så: ”I begynnelsen var Ordet”, evangeliet om Kristus således, så är detta ”I begynnelsen var Ordet” tydligt en hänvisning till 1 Mos. 1. Alltså när Gud skapade människan sig till en avbild, så är detta ordet ”sig till en avbild” utsagt om människan, det riktar blicken på Kristus. Sedan kom ju syndafallet. Och där gick mänskligheten bort ifrån Gud. Det var ingen liten, tillfällig synd, utan det var frågan om det verkligt djupt genomgripande fallet. Där lämnade människan denna sin uppgift att vara Guds avbild och så är nu där, står det, Kristus den som skall bära detta djupa fall på sig, vara Guds avbild genom att ta på sig hela mänsklighetens nöd. Alltså räknade man där med att vi i berättelsen om syndafallet återigen har Kristus. De första kristna, liksom man har gjort sedan under århundraden, sådana som således har läst den Heliga Skrift såsom Guds Ord, har ju i det symboliska ordet till ormen ”Jag skall sätta fiendskap mellan dig och kvinnan ... och du skall stinga Honom i Hans häl”, sett djupast en hänvisning till Jesus Kristus. Han står således i Guds plan, det är ju Hans handlande mitt i historien, ifrån början till slutet. Korset betyder den skamliga döden. Och där förenas detta. Den som således är Guds avbild, som är centrum i historien, som också kallas för Guds Son, vad är Han i mänsklighetens historia, historiskt? Jo, det är Han som där bär den stora skammen, som lider korsets död. Korset är det dödsstraffet som är det skamligaste utav alla. Mänskligheten behandlar Kristus så. Och härtill hör det, som Han också har burit och bär på sig: att mänskligheten slaktar Guds Lamm. Mänskligheten, det vill således säga: var och en enskild. Och nu vet vi att i NT är detta kors omtalat gång på gång, ifrån begynnelsen och t.ex. genom de profetiska orden, och där citeras ju Jes. 53. Och Jes. 53 har ju också sedan gammalt betraktats som en sådan minnestext. Inte således att förstå, upprepar jag än en gång, att det skulle vara ett utav jämförelsevis få kapitel som kan sägas tala om Kristus. Enligt NT,

enligt de ord som anföres i Lukas t.ex., talar *hela Skriften* om detta, varenda bok och skrift. Men Jes. 53 kan vi således kalla en minnestext. Där skildras också korset, detta lidande, såsom något som i människors ögon betyder den som är aktad för intet, som bär all skam. Och det står: *vi* gjorde detta. Alltså det talas inte om att det är hedningarna som så har gått till väga bara, eller de som står utanför, utan det är vi, alltså vi som hör till gudsfolket. Var och en är med i detta syndafall och var och en är med om att korsfästa Kristus, att förkasta Honom. Han är avvisad och utstött. Den som tar hela mänsklighetens nöd och lidande, och var enskild människas, Han är utstött. Men de som har stött ut Honom, de som har varit med att korsfästa Honom, de har nu det egendomliga evangeliet att det dock är allt deras elände som Han har tagit på sig, och således även detta, att de har utstött Honom, försmädat Honom. Även det bär Han och inbjuder oss att komma ur detta vansinnets, förvändhetens tillstånd, från detta förvändhetens släkte, som Petrus talar om i den första predikan som vi har efter Kristi död antecknad i NT: ”Frälsens ifrån detta förvändhetens släkte”, detta förvändhetens tillstånd i vilket vi befinna oss. Det är också ifrån begynnelsen.

Men så har vi ett tredje minnesord till detta, vilket liksom kan användas som lösenord för ämnet korset, för den som tar emot korsets evangelium. Vi har ju utstött Kristus. När vi nu tar emot Honom, vad innebär det då? Det heter i Hebréerbr. 13:13: ”Låtom oss alltså gå ut till Honom utanför lägret, bärande Hans smälek.” Alltså att gå ut ur det vrånga släktet, det vrånga, förvända tillståndet och följa Kristus. Det betyder alltså att komma in under Hans smälek. Och detta är ett mycket djupt ord, som aldrig egentligen kan utläggas men som kan begrundas och fasthållas: ”att bära Hans smälek.” När inte församlingen eller den enskilde bär Kristi smälek, går ut till Honom utanför lägret, det betyder där de utstötta äro, om man inte gör det, då har försam-

lingen helt enkelt icke del utav Kristi kors. Om man inte förbliver vid korset, så har man icke del i korset. Den församling som vill ha ära i världen går ju inte ut till Kristus och bär Hans smälek.

Och där kan jag sluta med några ord som vi använder i annat sammanhang gång på gång, ordet till församlingen i Filadelfia enligt Upp. 3:8. Den församlingen synes ju ha gått ut till Honom utanför lägret, burit Hans smälek, ty det heter: ”Du har liten kraft, makt, och du har bevarat mitt ord och icke förnekat mitt Namn.”

Referent: Per Ekström.

Uppståndelsen.

Av H. Odeberg

(Föredrag i Erevna 8 okt. 1955 i ämne 7.)

Till Korset sluter sig Uppståndelsen. I Lukasevangeliets sista kapitel står det: ”Ty så är det skrivet, att Kristus skall lida (det är korset) och sedan uppstå från de döda, och att i Hans namn skall förkunnas omvändelse till syndernas förlåtelse.” Det som gäller om korset, att det står skrivet, det gäller alltså också om uppståndelsen. Och på samma sätt som vi hörde beträffande korset, så är ju NT:s mening tydligtvis när det heter ”det är skrivet”, att det egentligen är skrivet överallt. Det är alltså inte bara några få ställen som talar om detta, utan det talas om det ifrån början till slutet. Det är för övrigt egendomligt att om man skulle försöka leta reda på något bestämt ställe som talar om uppståndelse i GT, om Kristi uppståndelse, utan att se till sammanhanget således, så skulle man kanske helt enkelt vara i förlägenhet om var det egentligen står skrivet någonting sådant. Men här är det således den bestämda meningen att uppståndelsen, det är något som hör tillsammans med korset.

Vad är nu uppståndelsen för någonting? Ja, på den tiden som evangelierna kom till och de övriga nytestamentliga skrifterna, då var inte uppståndelse såsom begrepp någonting absolut nytt, åtminstone icke i Israel. Det talas om att det finns olika partier utav vilka det ena tror på uppståndelse och det andra icke gör det. Fariséerna har läran om de dödas uppståndelse och sadducéerna däremot förnekar den. Själva begreppet fanns alltså. Vad var uppståndelsen då för dessa som trodde på den, trodde att en uppståndelse fanns? Jo, det var något som hängde tillsammans med fulländningen. Det hebreiska ordet för uppståndelse torde ha varit *kajjáma*, och på arameiska har vi det i formen *kajjámta*. Detta *kajjámta* betyder alldeles tydligt att något står upp i sin ursprungliga gestalt, alltså att något som har blivit fördärvat eller förstört eller rent av förintat återkommer, återställs, så att det är bestående i sin ursprungliga form och innehåll. Och när man nu talar om uppståndelse i ett sådant sammanhang som dessa gör, som i Israel trodde på uppståndelse, så är det också i anslutning till Skriften. Denna uppståndelse det är nämligen något som anslutes till själva skapelseberättelsen, där det talas om hurusom människan skapades till Guds avbild. Uppståndelsen betyder då att den människa, som var avsedd, skapad till att vara Guds avbild, nu verkligen blir det, blir bestående såsom sådan. Alltså uppståndelse betyder tillkomsten utav någonting ursprungligt skapat, alltså enligt Guds mening givet och dess *bestånd*. Varken i svenskan eller i den grekiska texten framkommer denna betydelsen bestående, beståndande, som dock är väsentlig. Alltså anasténai tänker man sig såsom någonting engångsartat, när det säges om Kristus att Han har uppstått. Men i själva uppståndelsens idé ligger: uppstå till att bestå, till att förbliva sådan, att förbliva fulländad. Uppståndelsen hör tillsammans med fulländningen. För fariséerna, som således uttryckligen trodde på uppståndelse, vilket det ju också betygas om dem i NT, hör denna uppståndelse

tillsammans med fulländningen. Det är alltså denna tidsålders slut, som består i uppståndelse, en uppståndelse som också sammanhänger med dom. Dom över hela det tillstånd, hela den mänsklighetens historia som förlöper ifrån det första syndafallet och till fulländningens slut. Om jag talar på fariseiskt sätt, så måste jag säga: från det första syndafallet, ty syndafallet, det som skildras i Genesis tredje kapitel, är enligt fariséerna inte någonting genomgripande. Det betyder för dem inte hela mänsklighetens syndafall, utan det betyder just det första utav de många syndafall som har skett i historien. Men fariséerna var inte den enda riktningen. Det fanns också i Israel sådana som i detta fall egentligen står på samma linje som sedan NT, alltså som Jesus i sin förkunnelse direkt kan anknyta till, människor som ser på det så att det är ett syndafall en gång, genom vilket hela mänskligheten har avfallit ifrån Gud, gått bort ifrån Honom och är på vandring allt längre och längre bort ifrån Ljuset och Sanningen och Livet, alltså det syndafall, varigenom ordet om Guds avbild såsom Guds mening med människan, utav mänskligheten själv avvisas. Man vill inte vara Guds avbild utan vara sin egen. Uppståndelse betyder nu detta att denna avbild återupprättas och *består*. Och om vi försätter oss till den tiden när Evangeliet här förkunnades bland sådana som förut trodde på uppståndelse, så var det det nya och fullkomligt obegripliga, att en sådan uppståndelse hade skett. Alltså att det var En som hade uppstått i denna tidsålder. Och En som således var människa, som tillhörde mänskligheten, och det var således Jesus Kristus. Och i denne Jesus Kristus hade nu det till vilket hela mänskligheten var ämnad, blivit förverkligat. Han förverkligade detta ordet om den osynlige Gudens avbild. Och där var således Kristi uppståndelse på samma sätt som Hans kors någonting som fanns så att säga mitt i historien, men genomlöpte hela historien, hela mänsklighetens historia, ifrån början. ”Lammet som var slaktat ifrån världens begynnelse”, det är också det samma Lamm som

ifrån mysteriets början, från Guds frälsningsplans början är den som i sig innefattar den fallna skapelsens fulländning, Han den Rättfärdige. Det är därför som det är så naturligt, självklart för Paulus, att när han talar om Honom i vilken vi har Förlossningen, våra synders förlåtelse, att han omedelbart då säger: ”Han som är den osynlige Gudens avbild, förstfödd i hela skapelsen”, protótokos páses ktíseos, alltså förstfödd utav de döda, de som har vigts åt döden. Och Hans uppståndelse betyder således inte bara ett visst historiskt faktum (det är ett historiskt faktum, som Paulus anser så viktigt att betona t.ex. i 1 Kor. 15), utan det är något i vilket hela mänskligheten är innesluten, människors uppståndelse, att bestå sådana de är menade utav Gud i Liv, i Ljus och i Sanning, det är beroende utav och förverkligat utav en enda, den Ende som har uppstått, nämligen Jesus Kristus. Därför kallas Han ju också för Den Rättfärdige, alltså den ende, och hela mänsklighetens eller var och en enskilds läge skildras i den första predikan som vi har i NT, i Apostlagärningarna, på det sättet: ”ni förnekade den Helige och Rättfärdige och utbad er istället en mandråpare, alltså såsom ni själva är, men Honom som är Livets Förste, archegós, den som leder när det gäller Livets väg, Honom dödade ni, men Honom har Gud väckt upp ifrån de döda, om vilket vi är vittnen.” Alltså vi är vittnen, vi som har förnekat Honom. Vi står nu inför Hans uppståndelse såsom något som man kan, just på grundval utav sin förnekelse, tro på. Ty det är ju på grund utav vår förnekelse som Han har blivit korsfäst och som Han har uppstått.

Ja, detta var alltså Apostlagärningarnas tredje kapitel, fjortonde och femtonde versar. Man kunde också peka på femte kapitlets trettioförsta vers. Där talas det också om Honom som Gud upphöjt såsom en archegós och en sotér.

Referent: Per Ekström.

Gudstjänsten i NT.

Av H. Odeberg.

(Föredrag i Erevna 17 sept. 1955 i ämne fyra.)

Fjärde ämnet är gudstjänsten i nytestamentlig tid, och det kan med ett annat ord kallas för bönen. Vi har i såväl Gamla som Nya Testamentet en mångfald olika ord för det som hänger samman med bön, alltså olika ord för olika slag av bön, olika former av bön, både i avseende å innehållet och i avseende å formen. Och de nytestamentliga grekiska orden är i stor utsträckning, ja, man torde nog kunna säga helt och hållet att betrakta som översättningar utav de hebreiska ord som användes i GT och som användes i nytestamentlig tid i Israel.

Nu har vi där ett ord som är särskilt att lägga märke till därför att det har en tvåfaldig användning, dels vidsträckt och dels inskränkt.

Den vidsträcktaste betydelsen, det är den vidsträcktaste som förekommer överhuvudtaget här, det betyder: allt som har med gudstjänst att göra, vare sig denna gudstjänst nu är församlingens eller hemmets eller den enskildes. Och detta har ju på visst sätt bibehållits ända fram till våra dagar, även i vissa kristna kyrkor. Man talar t.ex. i England om **Morning Prayer**, **Evening Prayer**, för en gudstjänst. Detta ordet är på hebreiska Tefillá; motsvarande verb är hithpallél. Tefillá alltså. I GT har vi såsom minnesord för denna vidsträckt användning utav detta ordet det profetställe som Jesus själv vid ett viktigt tillfälle har citerat, nämligen Jes. 56:7, där det heter: ”Jag skall föra dem till mitt heliga berg och glädja dem i mitt Hus, ty mitt Hus skall kallas ett Bödens hus, ett bönehus allom folkom.” Det är alltså ett hus för gudstjänst, för bön i denna vidsträckt mening. Och översättningen, den grekiska översättningen utav detta är proseuché. Ordet proseuché med motsvarande verb har således också denna vidsträckt betydelse. Det är på mångfaldiga ställen som detta

ord är använt i denna vidsträckta betydelse. Vi kan t.ex. taga ett viktigt ord i första Tessalonikerbrevets femte kapitel (vers 16), där Paulus säger: ”Glädjen eder alltid, och bedjen (proseúches-the) ständigt, utan uppehåll”, alltså leven liksom ständigt i gudstjänst, i bön, i lovsång till Gud. Följaktligen innefattar en sådan bön också läsandet utav Skriften, den s.k. textläsningen. Ser vi närmare efter, så visar det sig att all bön, hela gudstjänsten, i själva verket är ett lyssnande till Guds Ord och ett anropande eller lovsägande till Honom, med Hans ord, med de ord som är givna utav Honom. Den börjar t.ex. med psalmerna, det är Skriftens ord. Allt som här är, är formulerat med Skriftens ord, eller är direkt ordagrant Skriftens ord. Minnesordet för detta är ju det allmänna som står i 1 Krön. 29, där det talas om den stora allmänna gudstjänst som David gjorde, när han välsignade HERREN inför hela Församlingens åsyn och där bl.a. sade: ”Ur din hand är det som vi giva åt dig.” Även vår lovsång och vårt tack kommer ifrån Honom.

Men när vi nu hörde de här orden Jes. 56:7 och 1 Tess. 5:17 så är det ju anmärkningsvärt att det är ett ord eller begrepp som alltid åtföljer bönen i dess vidsträckta betydelse, d.v.s. bön, gudstjänst utav varje slag, och det är *glädjen*. Alltså det är fullkomligt naturligt, oundgängligt att detta att alltid vara glada hör tillsammans med att alltid bedja, att bedja hör tillsammans med glädje. Det skall ju vara en glädje inför Guds ansikte. All gudstjänst skall så att säga liksom övergjuta dem som är till detta församlade, eller den enskilde, med ett ljus ifrån fullkomlighetens värld, eller ifrån urtiden, före syndafallet, då hela skapelsen och människan levde inför Guds ansikte som lekande barn.

Så är också detta samma ord (tefillá på hebreiska och proseuché på grekiska) använt i en speciell betydelse. Och det är den som vi har i sammandrag utav morgonbönen (H. Odeberg: Kristus och Skriften, sid. 45 ff.) på sidan 49. Där står mitt på sidan inom parentes just dessa: Tefillá, det hebreiska ordet lika

med Amidá, ett annat hebreiskt ord som är lika med proseuché. Såväl det hebreiska som det grekiska ordet användes för denna speciella betydelse, och vad är det då för en bön som därmed avses? Ja, det kan vi ju, när det gäller den kristna gudstjänsten, säga är just ”Fader vår”. Alltså det momentet i gudstjänsten eller andakten, det är ju det som avses när lärjungarna kommer och ber Jesus formulera denna bönen åt dem. Och då ger Han dem dessa korta bönepunkter. Denna bön fanns redan i den gudstjänstform, som Jesus genom att delta i den förklarade för en gudomlig stiftelse, något som har kommit till genom gudomligt verk och som var en gudomlig gåva. Alltså det är ett grundfaktum som vi har att lägga märke till, att Jesus i Israel så att säga förklarar för gudomlig Den Heliga Skrift och synagogans gudstjänst, samtidigt som Han så skarpt tar avstånd ifrån den fariseiska teologien, om vi så vill säga, och sadducéernas.

Amidá kanske bör förklaras. Amidá betyder stående, under den bönen står man alltså upp. Om man således vid denna bön skall iaktta någon viss ställning som har symbolisk karaktär, så är det för ”Fader vår” ju enligt nytestamentlig, urkristen mening stående. Och orden ”Fader vår som är i himmelen” pekar ju på den symboliska ställningen med huvudet eller ögonen riktade uppåt, som det står om Jesus i den översteprästerliga förbönen, att Han lyfte upp sina ögon mot himmelen och sade: ”Fader.” Att knäfallet skulle speciellt höra samman med bönen ”Fader vår”, det är en senare sedvänja, som inte har med NT att göra. Knäfallet eller detta att luta sig framåt, med ansiktet tenderande till marken, det hör ju tillsammans med syndabekännelsen. När man således iakttog någon speciell ställning, så var det syndabekännelsen som hörde tillsammans med ansiktet nedåt. Vi ser på botpsalmen där på sidan 50, så står det Nefilat appáim, det betyder fallandet på ansiktet. Sedan finns naturligtvis ett nedfallande, det heter på grekiska déesis. Vi har även ett annat knäfallande, då man hyllar någon såsom konung,

och det heter proskynéin, falla ned inför någon i tillbedjan, och det var ju brukligt på den tiden, vilket det väl har varit i olika tider, och detta har således ingenting att göra med gudstjänsten. Och vi har en anvisning om hur detta ter sig så att säga från Kristi ståndpunkt, alltså från kristen synpunkt, och det är det som omtalas i frestelseberättelsen, där djävulen erbjuder sin hjälp till evangeliets befrämjande i hela världen i sin egenskap utav den överste fursten för alla rikens osynliga furstar, om Jesus bara hyllar honom såsom sådan, hyllar honom såsom furste, vilket han ju var. Och hur skulle Han hylla honom? Jo, genom att falla ned till marken och tillbedja honom. Och på det svarar Jesus: ”HERREN allena skall du tillbedja, falla ned för, och Honom allena skall du tjäna”, d.v.s. den ende man skall falla ned inför, det är HERREN och därmed hyllar man Honom såsom Konung. De som kom fram och föll ned för Kristus hylade därmed Honom som Konungen, kanske utan att alltid veta det.

En annan och viktig sak: Detta är nu givet utav Gud. All lovsång och all bön är från nytestamentlig, Jesu och apostlarnas synpunkt sett något som är givet utav Gud. Själva gudstjänsten var en Guds gåva. Det var dessa skriftställen som man bevarade i ordning ifrån släkte till släkte, och dock var varje gudstjänst någonting nytt. Det innebär således att det här inte kan vara frågan om att någon enskild myndighetsperson eller samling utav sådana skulle kunna föreskriva och rent av skapa en gudstjänstordning. Utan det är Guds gåva, och det är Anden som givit den, liksom ingen människa kan skapa en helig skrift, utan endast de som därtill är uttagna och som det är givet. Det är ju ett ord där som är mycket betecknande, det Jesus citerar: ”Fåfängt dyrka de mig, då de lära eller ge ut bud som äro människobud och icke Guds bud, eller ge läror som äro människoläror.” Allt sådant tjänar vanligtvis till att inskränka den stora rikedom som är i Guds gåva. Det kännetecknande för

den gudstjänst som är oss given, det är just dess stora rikedom, det att den omfattar allting.

I varje gudstjänst, lång eller kort, stor eller liten, med utgångspunkt ifrån detta nu i vilket man beder, öppnas för en, för den bedjande, tillbedjande, det stora perspektivet: ifrån skapelsens morgon och till fulländningen, ifrån mänsklighetens djupaste nöds djup, upp till den himmelska härligheten, den himmelska gudstjänsten, änglaskarorna som lova HERREN med ett trefalt Helig, den stora kören.

Referent: Per Ekström.

Förkunna omvändelse.

Av H. Odeberg.

(Föredrag i Erevna 15 okt. 1955 i ämne åtta.)

Vi har nu två gånger förut anknutit till Lukasevangeliets sista kapitel, versarna 46 och 47. Där heter det ju: "Så är det skrivet, att Jesus skall lida ..." Där har vi alltså Korset. Och så står det: "uppstå ifrån de döda på den tredje dagen". Där har vi Uppståndelsen. Och omedelbart därpå kommer såsom det tredje: "Och i Hans Namn *förkunnas omvändelse*". Alltså det är fortsättningen på korsdöden och uppståndelsen. Då är nu frågan vad detta skall betyda, att "i Hans Namn förkunnas omvändelse".

Först och främst ordet 'förkunna'. Det är ju inte ett ord som kommer först efter uppståndelsen, utan det finns förut och redan i GT. Och i de evangeliska berättelserna säges det ju om Jesus själv. Hela Hans verksamhet sammanfattas utav evangelisten med de tre orden: didåskon, kerysson, therapévon (lärande, förkunnande och botande). Förkunnande har där objektet Rikets evangelium, evangelium om Riket. Så står det t.ex. i Matteusevangeliets fjärde kapitels tjugotredje vers. Och samma

uttryck för sammanfattningen utav Jesu verksamhet har vi också i samma evangelium i det nionde kapitlets trettiofemte vers.

Det är då viktigt att veta vad detta förkunna, keryssein, betyder. Man skulle kunna som ett slags minnesord, för att hålla fast detta, ta ett utav Jesu egna ord om sig själv: "Jag talar icke utav mig själv, utan det Fadern har givit mig, det talar jag". Och Paulus säger ju i 2 Kor. 4: "Vi predika, förkunna, ju inte oss själva." Det är en omöjlighet att förkunna sig själv, det är en *contradictio in adiecto*, ty förkunna betyder att vara en härold, en som kungör Konungens budskap. Alltså att predika eller förkunna är inte att jämföra med samtidens s.k. populärfilosofer eller predikanter, som kom fram med en uttänkt livsåskådning och lära, utan det är att jämföra med dessa som var skickade utav kejsaren för att tala om, kungöra, kejsarens vilja. Förkunnelsen är att tala om Kejsarens vilja. Vem är då denne Kejsare? Ja, det är ju självklart att det är Han som är *Rikets Herre*, d.v.s. Gud, Skaparen. Alltså det är det gudomliga budskapet som förkunnas. Det ligger i själva ordets väsen, i själva begreppet således. Och det är ju synnerligen viktigt. Vi ser också huru som den första förkunnelsen så går till, t.ex. i Petri predikan.

Men vad är det nu som skall förkunnas, vad är innehållet i det gudomliga budskapet? Ja, i Jesu egen förkunnelse säges det ju: det goda budskapet om Riket, inbjudan att vara med i Guds Rike, d.v.s. stå under Guds herravälde, och icke under det ondas eller världens makters herravälde utan under Guds herravälde. Och detta kallas nu här i Hans utrustning utav apostlarna för omvändelse. Det budskapet som alltså förkunnas, det är det ordet: Vänd om!, som ju är ett gudomligt ord, alltså ett ord ifrån Gud, en kallelse: Vänd om ifrån den väg du går, vägen bort ifrån Gud, vänd om! Och det är nu att förstå så och lägga märke till att det då verkligen är frågan om att leva, som det heter hos Paulus, ett liv i överensstämmelse med Gud, *katá theón*, och inte längre "*katá sárka*", i överensstämmelse med köttet, den

onda, fördärvade mänskliga viljan. Vid omvändelse är det alltså verkligen frågan om en förnyelse, som betyder att det skall vara ett nytt väsende.

Referent: Per Ekström.

Skriftens studium och inspiration.

Av bibliotekarie Eric Starfelt.

”Studium av olika ämnen fordrar olika metoder. Man kan ej studera fysik på samma sätt som historia, ej heller astronomi såsom botanik eller atomfysik. En blommas uppbyggnad undersökes ej med teleskop, ej heller en stjärnas utseende genom mikroskop. Huvudprincipen är, att ämnets art kommer att bestämma studierna, om man nu vill ha en sann kunskap om det som skall studeras.”

Dessa ord i den store lundaexegeten Hugo Odebergs senaste arbete ”Skriftens studium, inspiration och auktoritet” anger författarens egen inställning till sitt ämne. Det är en princip, som borde vara självklar, men som långt ifrån alltid varit det. Man kan fråga sig, om inte just den auktoritet som bibeln åtnjtit många gånger lett till förvrängningar eller ensidiga tolkningar. Här fanns en bok som allmänt ansågs innehålla viktiga och obestridliga sanningar. Just därför togs den till utgångspunkt för alla möjliga spekulationer och teorier, inte minst om den yttersta tiden. Även den vetenskapliga exegetiken har ibland påverkats av samtidens uppfattning om vad som var förenligt med bibelns auktoritet. Under 1800-talets senare hälft kom det sedliga livet i centrum, medan sakrament, dogmer, underverk och allt övernaturligt betraktades med misstro såsom stridande mot naturvetenskapens landvinningar. Just vid denna tid menade sig exegeterna inom bibeln kunna skilja ut ”Jesu enkla sedelära”, som förvånansvärt väl överensstämde med samtidens

allmänna tankar, medan andra bibliska utsagor betraktades som senare förfalskningar och tendentiösa tillägg.

Nu skall man givetvis akta sig för att på något sätt undervärdera den religiösa känsla och fromhet, som kan ligga bakom sådana konstruktioner. Det må stå varje tid och varje enskild människa fritt att ur bibelns rika innehåll taga fasta på det, som just för den tiden eller den människan synes omistligt, och att gå förbi annat. Men man har inte rätt att förklara för oäkta eller värdelöst allt det som man inte själv förstår. En tanke kan mycket väl vara ursprunglig och t.o.m. väsentlig i Nya testamentet, fastän den inte verkar omedelbart tilltalande på en människa i det tjugonde århundradet. Det är Odebergs stora heder att han på varje punkt försöker fastställa innebörden av Nya testamentets faktiska utsagor utan att snegla efter vad som kan vara praktiskt ur kyrkopolitiska eller andra synpunkter.

”Skriftens studium, inspiration och auktoritet” är en samling längre och kortare specialundersökningar till enstaka skriftställen eller särskilda nytestamentliga föreställningar. Som det framgår av titeln, är frågan om bibelns inspiration en av de viktigaste, som behandlas i boken. Enligt den gamla lutherska ortodoxien var varje ord i både Gamla och Nya testamentet direkt inspirerat av den helige Ande och hela Skriftens innehåll var ofelbart. Denna s.k. verbalinspirationslära fattades ofta på ett mycket mekaniskt sätt, och man använde åtskillig tankemöda på att bortförklara bibliska utsagor, som stred mot naturvetenskapliga upptäckter eller som var inbördes motsägande. Man kan t.ex. erinra sig striderna om den idisslande haren, Abels hustru och andra godbitar för en bibelkritisk propaganda. För de sista decenniernas teologer har ordet verbalinspiration i regel varit som ett rött skynke för en tjur. Man har i stället mer eller mindre dunkelt laborerat med ett slags **realinspirationsteori**, som innebär att bibeln är inspirerad till sitt tankeinnehåll men inte till ordalydelsen. Framför allt är det naturligt-

vis Gamla testamentet, som man ansett oevangeliskt och delvis direkt olämpligt och skadligt. Utan att alltför mycket taga ställning i den aktuella debatten påvisar Odeberg, att Nya testamentet själv har en klart uttryckt åskådning om de gammaltestamentliga skrifternas inspiration, och att denna Nya testamentets egen inspirationslära icke endast omfattar det tankemässiga innehållet utan också ordalydelsen. En parallell från begreppet inspiration i profana sammanhang visar något av det orimliga i realinspirationstanken. ”Tar man satsen: Solen några purpurdroppar ren på Österns skyar stänkt, och frågar: vad är idén här?, så blir väl svaret ungefär detta: solen går strax upp. I denna tanke skulle då inspirationen vara att finna, och när denna tämligen triviala tanke så fått sin sköna form, skulle inte inspirationen ha verkat ... Ingen kan väl här komma och påstå att ordalagen är oinspirerade och att inspirationen ligger i själva tanken. Just i versraden sådan den är ligger något, som talar inte bara till tänkandet utan också till känslan, fantasien och det rytmsiska sinnet. — Här skymtar ett av grundfelen i det teologiska resonemanget. Man uppfattar den heliga Skrift som en avhandling med uppgift att meddela vissa tankar, medan den i själva verket vänder sig till hela människan, inte bara till hennes tänkande.” En sådan inspirationsuppfattning står långt från den mekaniska. ”Författaren upplever inspirationen såsom något, som bemäktigar sig honom. Men inspirationen verkar inte i den riktningen att han själv blir liksom förlamad och arbetar som en skrivmaskin utan tvärtom så, att personligheten blir livligare engagerad i varje dess funktion.”

I detta sammanhang lägger Odeberg också fram sin uppfattning av förhållandet mellan gudomligt och mänskligt. När man talar om att bibeln har en gudomlig och en mänsklig sida, så menar man vanligtvis med den mänskliga sidan det som är bristfälligt och tänker att det gudomliga givetvis blir hindrat av det mänskliga. Men ”tanken att det mänskliga i Skriften skulle

kunna skiljas från det gudomliga eller utgöra ett hinder för det gudomliga finns inte i NT. Där heter det tvärtom att 'kraften fullkomnas i svaghet' (2 Kor. 12:9). Just den som är svag, som ingenting är i sig själv, kan få meddela det gudomliga." Man förstår, att ett sådant framhävande av det mänskligt svagas och föraktades roll i bibelns tankevärld kan vara ett beskt piller för maktlystna prelater. Men för Odeberg är detta en central nytestetamentlig tanke, och han återkommer till den i samband med etiken.

"Bland utomkristna etiska läror finnas de som gå ut på att människan skall utveckla sina möjligheter till fullkomlighet, d.v.s. till dessa mänskliga möjligheters fullkomning. Nya testamentet talar om en helt annan fullkomlighet: 'Varen alltså I fullkomliga, såsom eder himmelske Fader är fullkomlig'. Här läres icke att människan skall söka nå sin individuella fullkomlighet utifrån sina egna resurser och möjligheter, utan det är alldeles omvänt. Här fordras icke mänsklig fullkomlighet utan gudomlig och då det kräves en gudomlig fullkomlighet, måste all mänsklig fullkomlighet förlora sitt värde. Gud är fullkomlig hos människan, men detta kan endast ske hos den, som själv ingenting är, dvs. yttersta motsatsen till fullkomlig ... Här försvinner allt krav på människan att hävda sig, all fordran på ambition. Det stryks ett streck över en vanlig mänsklig etiks huvudintresse."

Det har här endast varit möjligt att beröra några enstaka av de många frågor, som behandlas i Odebergs nya bok. Där behandlas bibelns utsagor om uppståndelsen och om himmelriket, där skildras den urkristna gudstjänsten och nattvarden. Ett viktigt avsnitt gäller Nya testamentets kanon, dvs. frågan om när och hur de enskilda skrifterna upptagits i den samling, som nu har namnet Nya testamentet. Boken är värdefull både för teologer och lekmän som direkt kunskapskälla och som vägledning vid studium av bibeln. Genom sin eminenta lärdom, inte minst på det språkliga området, har professor Odeberg förutsättningar

som kanske ingen annan i samtiden att tolka det nytestamentliga budskapet utifrån den miljö, där det en gång talades eller skrevs. Och samtidigt har han den sällsynta ödmjukheten att ibland kunna svara: "Detta vet jag inte." Det är enligt hans åsikt moraliskt fördärligt för en forskare — liksom för en förkunnare — att omge sig med en nimbus av att veta i andliga ting vad han i själva verket ej vet. På det sättet skapas nämligen ingen gräns mellan det sanna och det falska.

Innehåll:

H. Odeberg, Den nytestamentliga gudstjänsten	sid. 91
„ Korset	„ 102
„ Uppståndelsen	„ 105
„ Gudstjänsten i NT	„ 109
„ Förkunna omvändelse	„ 113
E. Starfelt, Skriftens studium och inspiration	„ 115

EREVNA: Utgivare: H. Odeberg, Lund. Ekonom: Intendenten Rektor Viktor Rydqvist, Eslöv. Redaktion: H. Odeberg, V. Rydqvist och Bibliotekarie Eric Starfelt. Red.-omb.: Karl Magnus Svensson, Samrealskolan, Askersund. Distr. och Exp.-sekr.: Ove Theander och Inge Lövdén. Red:s adr.: S:t Månsgr. 6 a, Lund. Exp. och distr:s adr.: Västergatan 2, Lund. Tel.: Lund 14760. Postgirokonto 27 11 04,
Erevna, Lund. Pren.-avg. 5:- kr.
